

NJIA YA KUPATA CHETI CHA UVUMBUZI NCHINI TANZANIA NA ZANZIBAR

Kuna siku niliaungukia kipindi kinaochoitwa “Shark Tank”. Kipindi hicho kina jopo lawawekezaji wanoitwa “sharks,” ambao wanaona ihadi kutoka kwa wajasiriamali wanaotaka kutafuta uwekezaji kwa biashara au bidhaa zao. Baadhi ya mawazo haya ya biashara yamepangwa na wajasiriamali na ndio ambapo niliposikia kwanza neno la cheti cha uvumbuzi.

Wale “sharks” wanaulizaga kama bidhaa hiyo ilikuwa na cheti cha uvumbuzi na wajasiriamali wanasemaga ndiyo au kwamba uvumbuzi wao ulikuwa na ohifadhi wa cheti cha uvumbuzi. Kulikuwa na sehemu Fulani ambapo mmoja wa “shark” aliuliza mjasiriamali kwanini watu wanahitaji bidhaa zao kwasababu hawakuwa nauhakika kuwa ni kitu ambacho wanaweza kuwekeza hela zao. Ni kutoka hapa ambapo cheti cha uvumbuzi inakuja.

Kwa hiyo swali sasa inakuwa, unajuaje kwamba uvumbuzi wako unapaswa kuwa na cheti cha uvumbuzi? Uwezeshaji wa uvumbuzi wa Tanzania na Zanzibar unaongozwa na sheria za nchi husika. Katika Tanzania, ruhusa zinafunikwa chini ya Sheria ya Usajili wa cheti cha uvumbuzi, SURA 217 na vyeti vya uvumbuzi vya Zanzibar hutolewa chini ya Sheria ya Mali ya Viwanda ya Zanzibar Na 4 ya 2008.

NJIA YA KUPATA CHETI CHA UVUMBUZI NCHINI TANZANIA

Sehemu ya III ya Sheria ya Vyeti Vya Uvumbuzi (Usajili), SURA 217 hutoa uhalali wa uvumbuzi. Inaweka orodha ya kazi ambazo hazijumuisha uvumbuzi, na baadhi ni pamoja na ugunduzi, nadharia ya hisabati au kisayansi, uwasilishaji tu wa habari, sheria au njia za kufanya biashara na kadhalika.

Kama ilivyoielezwa katika Sheria hiyo, uvumbuzi unaofaa ikiwa ni mpya, unahusisha hatua ya kuzuia na inafanya kazi kwa viwanda. Sehemu 9-11 hutoa mambo ya uhalali kama ilivyoielezwa hapo chini:

Mpya

Sheria inaonyesha kwamba, “Uvumbuzi ni mpya ikiwa haitarajii sanaa ya awali”. Hii inamaanisha kwamba uvumbuzi haufai kuwa inajulikana -hata kwa mvumbuzi mwenyewe - kabla ya tarehe ya maombi. Njia moja ya kuangalia kama uvumbuzi wako ni mpya, kama inavyotakiwa chini ya maana ya kifungu cha 9, ni kujiuliza kama uvumbuzi wako ungevunja cheti cha uvumbuzi nyingine tayari iliyotolewa.

Hatua Ya Uvumbuzi

Kama ilivyoielezwa chini ya Sheria, uvumbuzi unasemekana kuwa na hatua ya uvumbuzi

NJIA YA KUPATA CHETI CHA UVUMBUZI NCHINI TANZANIA NA ZANZIBAR

ikiwa sio wazi sana kwa mtu mwenye ujuzi katika sanaa hiyo. Kwa maneno mengine, cheti cha uvumbuzi haitatolewa ikiwa uvumbuzi ni ndogo. Ili kuamua kama uvumbuzi ni mdogo ni muhimu kuona kama kulikuwa na msukumo katika sanaa ya awali kufanya kile alichofanya mvumbuzi.

Kwa kifupi, uvumbuzi utakuwa dhahiri wakati mtu mwenye ujuzi katika eneo fulani angeangalia uvumbuzi wako na kufikiri kuwa tayari umejulikana.

Kutumika Kwa Viwanda

Kwa mujibu wa Sheria, hii ni sharti ambapo uvumbuzi unapaswa kuwa wa aina ambayo inaweza kutumika au kufanywa kwa aina yoyote ya sekta. Mahitaji ya matumizi ya uhalali ni kwamba uvumbuzi ambao haufanyi kazi sio uvumbuzi “muhimu” ndani ya maana ya kifungu cha 11 na, kwa hivyo, haistahili ulinzi wa cheti cha uvumbuzi.

NJIA YA KUPATA CHETI CHA UVUMBUZI NCHINI ZANZIBAR

Sheria ya Mali ya Viwanda ya Zanzibar Nambari ya 4 ya mwaka 2008 hutoa vyeti vya uvumbuzi chini ya Sehemu ya II na inatoa vilevile kazi ambazo hazijitetea kwa ulinzi wa vyeti vya uvumbuzi. Tofauti na Sheria ya Vyeti Vya Uvumbuzi (Usajili), Sheria ya Mali ya Viwanda ya Zanzibar Nambari ya 4 ya 2008 imetoa kazi za ziada ambazo haziwezi kuwa na chei cha uvumbuzi.

Kwa mfano, mambo fulani kama mwili wa binadamu na vitu vya asili hutolewa kutetewa kama zinaweza kusajiliwa kama vyeti vya uvumbuzi. Bidhaa za dawa, na taratibu zimeondolewa kwenye ulinzi wa vyeti vya uvumbuzi hadi tarehe 1 Januari 2016 au mwisho wa kipindi cha baadaye cha ugani ulikubaliwa na Halmashauri ya Shirika la Biashara Duniani kwa ajili ya TRIPS (Mambo yanayohusiana na biashara ya Haki za Mali za Kimaadili).

Kwa mujibu wa Sheria hiyo, *“Uvumbuzi utakuwa unaofaa ikiwa ni mpya, unahusisha hatua ya uvumbuzi, ni kwa matumizi ya viwanda na haujaachwa na uhalali wa kupata cheti cha uvumbuzi chini ya sheria ya Zanzibar.”* Vigezo vitatu vilivyopatikana chini ya Sheria ya Usajili wa Vyeti Vya Uvumbuzi ni sawa na ile ya Sheria ya Mali ya Viwanda ya Zanzibar.

Hiyo inamaanisha kwamba Sheria ilioengelewa ya mwisho husema kwamba uvumbuzi kuwa mpya ikiwa haitarajii sanaa ya awali, inasemekana kuwa hatua ya uvumbuzi ikiwa sio wazi

NJIA YA KUPATA CHETI CHA UVUMBUZI NCHINI TANZANIA NA ZANZIBAR

kwa mtu ambaye ana ujuzi sana katika sanaa na inasema kwamba inatumika viwandaniikiwa uvumbuzi ni muhimu kwa aina yoyote ya sekta kuwa ni usafiri, kilimo, dawa na kadhalika.

Kwa sababu ya nyongeza kwa masharti kutoka kwa Sheria zote mbili yaliyotajwa hapo juu, ni lazima ieleweke kuwa usajili wa vyeti vya uvumbuzi nchini Tanzania na Zanzibar unafanywa tofauti. Hii inamaanisha ikiwa unasajiliwa cheti cha uvumbuzi nchini Tanzania, cheti chako haitolindwa Zanzibar isipokuwa uandikishe patent huko Zanzibar kufuatia mahitaji yote ya sheria ya Zanzibar.